

BRÜKSEL'DE TÜRK MÜZİĞİNİN İZLERİ

EMRE ARACI

Okurlarını her yazısında farklı bir müzik coğrafyasına götüren yazarımız bu kez çok kısa bir ziyaret için gittiği Belçika'nın başkenti Brüksel'den bizlere yazıyor. Şehrin dünyaca ünlü Müzik Enstrümanları Müzesi'ne yaptığı doyurucu gezinin ardından burada yaşayan piyanist İdil Biret'in evini ziyaret eden Aracı, gezi durakları boyunca karşısına çıkan Türkiye bağlantıları karşısında şaşırıldığı gibi bizleri de şaşırtmayı başarıyor.

Britanya'nın Kent bölgesi boş yere "Garden of England", yani "İngiltere'nin bahçesi" unvanını kazanmamış. Güneşli bir Nisan sabahı, Eurostar treniyle Londra'dan Manş sahiline doğru bu tabiatı hızla kat ederken sapsarı Kolza tarlaları, yemyeşil tepelerin içerisinde canlı bir yağlıboya tabloya bakarcasına gözlerimi kamaştırıyor. Bu doğa resmi, her saniye ışığın farklı açısı ve gölgelerin değişkenliğiyle yaşayan, nefes alan bir sanat eseri özelliğini sergileyerek benliğimi büyülerken, ilahi bir

gücün yaratıcı kudretini o kadar hissettiriyor ki insana... Bir an sanki o trende koltuğuma mihlanmış bir halde gitmiyorum da, bir sanat galerisini süratle geziyormuş hissine kapılıyorum. O zaman eski bir kitapçıda bularak satın aldığım 1929 yılından kalma, 12 santime 10 santim ebadında, kenarı altın varaklı, sararmış küçük bir not defterine beğendikleri güzel şiir ve özlü sözleri kaydetmiş olan bir ailenin buraya düşmüş olduğu notları arasında okuduğum Edward Grey'in (Viscount

Mehter etkileri görülen bir Fransız bandosu, 1845'ler.

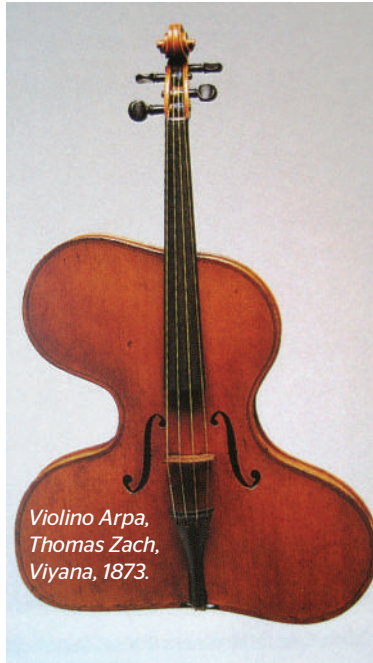

Grey of Fallodon) şu ifadesini hatırlıyorum:

“Tabiat güzelliğinin sevgisinde bir inci kadar paha biçilmez bir değer bulunur. Bu paha biçilmez değere sahip olmanın ise hiçbir bedeli yoktur; çünkü dünyanın sunduğu güzellikler içerisinde buna değer veren herkes bundan faydalanabilir. Ona sahip olmak ve tadını çıkartmak, kimseleri mahrumiyete düşürmez; başkalarında hırs ve kıskançlık hisleri uyandırmaz. Bu güzellik her zaman mevcuttur ve bizi dünyanın küçük endişelerinden bir anda kurtarıverir. Eğer tabiatın güzelliklerini gerçekten içimizde hissedebiliyorsak, bu duygu, sıkıldığımız zaman, neşemiz kaçtığı ve huzursuz olduğumuz anlarda düşüncelerimizi berraklaştırır, bir anda ruh halimizi değiştirir”.

Bu satırlar bana aynı zamanda Kent tabiatının içerisinde ziyaret ederek güneşli bir günde bu duyguları tattığım Eastwell Manor’ı hatırlatıyor. Bugün benim için siyah beyaz bir fotoğraf karesinde yaşayan, tabiatın sunduğu o zengin gün. 1929’a geri gidiyorum; o satırları o küçük not defterine düşen aileyi düşünüyorum. II. Dünya Savaşı henüz patlak vermemiş, kimbilir o trajedide bu defter onlara nasıl bir kuvvet verdi, diye hayal ediyorum. Ya bulduğumuz çağda, dünya tabiatı böylesine hunharca yok edilirken asırlar sonra bu defter bize nasıl yol gösterecek? Bilemiyorum. O sırada karanlık bir tünele, yerin altına giriyorum. Aklıma gelen düşünceler bunu yaşatmıyor bana sadece. Gerçekten de etraf bir anda kararıyor. Artık sadece yerin altında değil, denizin de altındayım. Jules Verne’in fersah fersah yolculuğu gibi... Trenimiz Manş Tüneli altından kıta Avrupa’sına doğru hızla yol alıyor. Zira istikametim Eastwell Manor’da güneşli bir 1929 öğleni değil; 2011’de Brüksel.

Ama Brüksel’de de meğer beni benzer bir manzara bekliyormuş, bundan habersizim. Nisan ayında yolunu şaşırmış bir yaz güneşinin pırl pırl aydınlattığı bir havada o geçmiş devir estetiğinin bütün inceliğiyle hala yaşadığını, 24 saatimi geçireceğim T.C. Büyükelçilik rezidansının kapısında beni karşılayan beyaz ceketli maitre d’hotel’in kibar bakışlarından hemen anlıyorum. Binalarının zarafetiyle özdeş Brüksel Büyükelçimiz Murat Ersavcı ve Zeynep Ersavcı, konutlarında hızla değişen dünyada belki de bugün sadece diplomatik hayatın felsefesinde yaşatılabilen bir devrin rafine özelliğini bir küratör heyecanı ile koruyorlar. Minik bir saray merdivenini andıran basamaklarından birinci kattaki odama çıktığımda bir an aklıma Paris’te ziyaret ettiğim ve İstanbul’dan kopan tarihimizin parçası bir ailenin bir devir yaşamış olduğu Nissim de Camondo Evi’ni hatırlatan bu konutun, 1900’lerde Kont R. de Liedekerke için o binayı da inşa eden René Sergent’in da aralarında bulunduğu bir grup mimar tarafından tasarlandığını, rezidansına büyük bir sevgi duyduğu, dönülen her köşede hissedilen

*Violino Arpa,
Thomas Zach,
Viyana, 1873.*

Zeynep Hanım’dan bizzat duymak beni etkiliyor. Her şeyin pırl pırl varaklandığı bir devirde Zeynep Ersavcı’nın tarihin eşyaların üzerine işlediği otantik güzelliği koruma gayreti, burayı döşeyen Maison Jansen’in meşhur dekoratörü Stéphan Boudin’in mühürlerini bana heyecanla göstermesinden açıkça hissediliyor.

Brüksel Müzik Enstrümanları Müzesi

Brüksel’e beni getiren sebep, ortak dostlarımızdan Berrin ve John Scott’un burada bulunan önemli Müzik Enstrümanları Müzesi’ni gezip görebileceğimi belki de İstanbul’da benzer bir girişime vesile olmam düşüncesi. Belçika’nın başkentinde böyle bir müzeyi, trenden yeni indiğim İngiltere’ye gönderme yapan bir binada bulacağım ise hiç aklıma gelmezdi doğrusu. Zira Müzik Enstrümanları Müzesi “Old England” adında ve çoktan tarih olmuş eski bir departman mağazasının dökme demir

*Brüksel Müzik
Enstrümanları Müzesi.*

*J. Pfeiffer’in imal ettiği
Türk piyanosu, 1818, Paris.*

“Şefik Bey’den Dimitri Şostakoviç’in 7. Senfoni’sini İstanbul’da Jorj D. Papajorjiu Yayınevi’nden satın aldığı nota kâğıtları üzerine yazdığını öğreniyorum. Bana senfoninin faksimilini gösteriyor. Gerçekten de inanılır gibi bir manzara değil; notanın sol alt köşesinde her sayfada ‘Jorj D. Papajorjiu Yayınevi - Yüksek Kaldırım, İstanbul’ yazılı.”

art nouveau binasında ziyaretçisini karşılıyor. Geçmişe saygı, işlevi değişmiş dahi olsa, binanın cephesinde orijinal haliyle muhafaza edilen bu mağazanın adından hemen anlaşılıyor. İnsan ne olduğunu bilmeli ki ne olacağını daha da bilinçle idrak edebilsin. İçeride de zaten bu felsefe, birbirinden farklı müzik enstrümanlarının uluslararası dilinden anlatılıyor. Burada müzik aletlerinin zaman içerisindeki transformasyonu, büyüyen bir çocuğun yaşı ilerledikçe gösterdiği gelişim gibi değişik dönemlerinin farklılığını bir çatı altında gözlerimizin önünde sergiliyor.

Esasında bu farklı ailelere mensup enstrümanlar ancak 2000 Haziran’ından beri Old England binasının çatısı altında biraraya gelmişler; bundan önce müze Brüksel’de dağınık 15 bina da işlev vermekteymiş. 1 Şubat 1870’te Belçika Kraliyet Müzik Konservatuarı bünyesinde kurulan Brüksel Müzik Enstrümanları Müzesi, meşhur Belçikalı müzikolog François-Joseph Fétis’in ve Kral II. Leopold’un koleksiyonlarının biraraya getirilmesinden oluşturulmuş. Bu koleksiyona, Belçika kralına Hindistan mihracelerinden Rajah Sourindro Mohun Tagore tarafından hediye edilmiş enstrümanlar da dâhil edilmiş. Müzenin katalogunda verilen bilgiye bakılırsa Brüksel’in müzik müzesi, Avrupa’daki çağdaşlarına bakılırsa hiç de eski değil. O devre Avrupa’da neredeyse yirmiye yakın müze hâlihazırda mevcut; bunlar arasında başlıcaları Viyana (1814), Linz (1839), Stuttgart (1849), Münih (1854), Nürnberg (1856), Londra (1857), Paris (1861), Cambridge (1867) ve Edinburgh (1869).

Öğrenciliğimin geçtiği Edinburgh Üniversitesi’ndeki bu müzeyi ben de hiçbir zaman unutamam. Hatta bu koleksiyonda bulunan ve nasıl olduysa bir öğrenci prodüksiyonuna ödünç verildikten sonra kaybolan tarihi bir mehter çevgenini seneler sonra Harbiye’deki Askeri Müze Komutanlığı’nın bir jestiyle, yerine yenisini koyarak telafi etmeye gayret etmiştik.

Brüksel’deki müzede de Türk askeri müziğinin Avrupa müziğine etkisini araştıranlar için büyük öneme sahip bir-iki canlı örnek derhal göze çarpıyor. Bunlar arasında beni en heyecanlandıranı, 1818 Paris yapımı J. Pfeiffer’a ait bir “Türk piyanosu” oldu. Sedef kaplı tuşlarla bezeli klavyesi Dorik sütunlar üzerinde duran, maun ağacından yapıma, bronz rölyeflerle süslü, tipik Fransız İmparatorluk stilindeki bu piyano, içine yerleştirilen küçük def ve zil gibi vurmali çalgıları harekete geçiren beş pedalıyla, Avrupa’da o dönem bir hayli revaçta olan bu tip enstrümanlardan bugüne kadar gördüklerim arasında en güzeli. Ama Brüksel’de sizi şöyle de bir sürpriz bekliyor ki kanımca müzenin en önemli altyapısını bu sistem oluşturuyor. Müzeye girişte size verilen küçük kulaklıklardan, her enstrümanın önüne geldiğinizde otomatik olarak o enstrümanın sesini bir eser icrası sırasında işitebiliyorsunuz. Dolayısıyla ben de böylesine bir piyanoyu hem görmem, ama aynı zamanda otantik bir “Turquerie” parçasını çalarken, minik vurmali çalgılar takımının da aktive edilmiş haliyle, duya-bilmenin heyecanını yaşıyorum. Yanıbaşında, bu geleneği anlatmak için hazırlanan küçük panoda 1845’e ait bir Fransız

(Sağdan sola) Şefik Büyükyüksel, Zeynep Ersavcı, İdil Biret, Büyükelçi Murat Ersavcı ve Emre Aracı Brüksel Büyükelçiliğimizin rezidansında.

Emre Aracı ve kemancı Vladimir Shulyakovskiy
St. Petersburg Konservatuarı'ndaki
konser sırasında, 4 Nisan 2011.

askeri bandosunun Türk kılıklı askerine gülümsüyorum. O devir bizim bandolarımız Avrupalılaştırken, Avrupa bandoları Türk kılıklı ve kendi bakış açılarından otantikliği sağlamak anlamında da zenci müzisyenler kullanmışlar.

Müzedede yaklaşık 1,500 adet müzik enstrümanı sergileniyor. Bunları 700'e yakın belge de takviye ediyor. Belçika Halk Müziği, Avrupa Halk Müziği, Avrupadışı Müzik Enstrümanları, Klasik Batı Müziği, Yaylılar ve Klavyeli Çalgılar, Mekanik Enstrümanlar, müzenin değişik sergi salonlarında tematik olarak mercek altına alınan bölümleri oluşturuyor. Bunlar arasında zaman zaman Thomas Zach'ın Viyana'da imal ettiği Violino Arpa (1873) gibi mutasyona uğramış enteresan müzik aletlerine de rastlamak mümkün olabiliyor. Ülkemizin zengin müzik kültüründe de ciddi girişimlere rağmen bir türlü gerçekleşemeyen böyle bir müzenin hayata geçirilmesinin ne kadar önemli olduğunun bu vesileyle altını çizmek isterim.

Biret-Büyüküksel çiftinin evindeki sürpriz

Belçika'nın tarihi başkentine yaptığım bu çok kısa ziyaretim, önümde hiç beklemediğim başka kıymetli ufuklar da açıyor. Rezidanstaki akşam yemeğine İdil Biret ve Şefik Büyüküksel de katılıyorlar ve ertesi sabah beni Brüksel'deki dairelerine davet ediyorlar. Brüksel, müzik müzesinin yanı sıra bana kendi ülkemizin çağdaş müziğini daha da yakından tanımamı sağlıyor esasında. Zira İdil Biret'in kişilikli dairesi, sanat ve estetiğin, edebiyat ve müziğin, mütevazılığın ve güzelliğe hassasiyetin yaşayan bir simgesi. Liszt'in imzalı bir portresi, Arthur Rubinstein'in "dehasına duyduğu hassasiyet ve heyecanla" İdil Hanım'a 1955'te imzaladığı konser programı. Brüksel'de hiç beklenmedik başka bir müzede bulmuştum

kendimi. Yaşayan bir müze...

Ama beni bekleyen bir sürpriz daha var. Şefik Bey'den Dimitri Şostakoviç'in 7. Senfoni'sini İstanbul'da Jorj D. Papajorjiu Yayınevi'nden satın aldığı nota kâğıtları üzerine yazdığını öğreniyorum. Bana senfoninin faksimilini gösteriyor. Gerçekten de inanılır gibi bir manzara değil; notanın sol alt köşesinde her sayfada "Jorj D. Papajorjiu Yayınevi - Yüksek Kaldırım, İstanbul" yazılı. Her türlü eklektik sanatın bir potada kaynadığı ülkemizde şaşırtıcı ve beklenmedik hikâyelerin sonu gelmiyor, diye düşünüyorum. Leningrad Kuşatması'nı müzikle ifade eden bu son derece tarihi eserin İstanbul'dan alınma nota kâğıtları üzerinde hayat bulmuş olması, ülkemizin bilinmedik müzik tarihi yolculuğumda Brüksel'de işte bana böylesine yeni ve beklenmedik bir kapı açıyor.

Sonradan Şefik Bey'in dikkatime sunduğu Attila Hakan Ganimgil'in çok önemli bir makalesinden de Şostakoviç'in bu ziyareti sırasında 19 Nisan 1935'te İstanbul, Taksim Stadı'nda Libertas (Avusturya) - Fenerbahçe maçını birinci sıradan izlediğini ve Pera Palas Oteli'nin 147 numaralı odasında piyanist Lev Oborin ile birlikte kaldığını öğreniyorum. Daha birkaç hafta öncesinde Şostakoviç'in bir zamanlar öğrenci olarak okuduğu St. Petersburg Konservatuarı'nın tarihi konser salonunda genç kemancı Vladimir Shulyakovskiy solistliğinde **Boğaziçi Mehtapları** keman konçertomu idare ederken özgün besteleri farklı kültürlerle taşımamın heyecanını duyarken Brüksel'de yakaladığım bu bağlantı, tabiiattaki güzelliklerin esasında tarihi detaylarda da yattığına ve bunların da aynı şekilde ona hassas herkese hayatlarında büyük bir zenginlik katabileceğine bir kere daha tanık olabilmenin sevincini hissediyorum. Bu duygularla rezidanstan ayrılırken arkamdan dökülen bir sürahi su, detayların diplomatik zarafetin vurgulanmasındaki önemini de bana gösteriyor... **A**